

DOI: <https://doi.org/10.61825/r1.2024.v502.09>

Jakub Rej*

Uniwersytet Zielonogórski

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8286-9775>

e-mail: 20000954@stud.uz.zgora.pl

KULTURA STUDENCKA – PRÓBA DEFINICYJNEGO UPORZĄDKOWANIA KATEGORII

STUDENT CULTURE: AN ATTEMPT AT DEFINITIONAL CLARIFICATION OF THE CATEGORY

Keywords: academic culture, student culture, Schein's model of organisational culture.

This article attempts to provide definitional clarification of the conceptual category: student culture. Based on an analysis of academic culture, the article discusses various definitional approaches to student culture. The foundational theoretical model employed in this study is Schein's model of organisational culture.

KULTURA STUDENCKA – PRÓBA DEFINICYJNEGO UPORZĄDKOWANIA KATEGORII

Słowa kluczowe: kultura akademicka, kultura studencka, model kultury organizacyjnej Scheina.

* **Jakub Rej** – magister pedagogiki, doktorant w Szkole Doktorskiej Nauk Humanistycznych i Społecznych Uniwersytetu Zielonogórskiego; zainteresowania naukowe: kultura studencka, kultura akademicka, badania nad kulturą akademicką i studencką, uniwersytet, uczelnia wyższa.

Celem artykułu jest próba definicyjnego uporządkowania kategorii kultura studencka. Na bazie rozważań nad kulturą akademicką podjęta została dyskusja dotycząca różnych ujęć definicyjnych kultury studenckiej. Bazowym modelem teoretycznym zastosowanym w tekście jest model kultury organizacyjnej Scheina.

Uczestnictwo w kulturze akademickiej i możliwość jej współtworzenia jest nieodłącznym elementem doświadczenia każdej osoby, która podjęła studia na uczelni wyższej. Zjawisko jest przedmiotem wielu badań i stało się tematem licznych artykułów naukowych, w których autorzy i autorki często analizują je dość wąsko – jako kulturę organizacyjną uczelni (zob. Sułkowski 2020; Coman 2016; Hrehorowicz, Gietka; Znaniecki 1994), czy uczestnictwo podmiotów edukacyjnych w kulturze (zob. Urbanek 2002, Semków 1990, Parafiniuk-Soińska 1986, Hajduk 1984). Jednym z elementów kultury akademickiej jest kultura studencka. W związku z tym warto zadać pytanie o to, czym ona właściwie jest. W artykule podejmę próbę uporządkowania definicyjnego tej kategorii teoretycznej.

Kultura akademicka. Wstępna próba zdefiniowania

Uniwersytet traktować można jako pewien rodzaj organizacji, zatem definiując pojęcie *kultura akademicka*, można przyjąć propozycję Edgara H. Scheina. Autor analizował szeroko rozumianą kulturę organizacji. Wskazał, że można na nią patrzeć jako „zbiór podstawowych założeń podzielanych przez członków organizacji, który dana grupa odkryła i rozwinęła i traktuje jako sposób rozwiązywania problemów adaptacji zewnętrznej oraz wewnętrznej integracji” (Schein 2010, s. 8). Kultura akademicka rozumiana jako kultura organizacyjna uniwersytetu jest zbiorem sieci znaczeń, sensów, wartości i norm, które wpływają na sposoby myślenia podmiotów edukacyjnych i ich działania na uniwersytecie (Hrehorowicz, Gietka 2023). Na wartości i normy składające się na funkcjonowanie kultury akademickiej wskazują także Xi Shen i Xianghong Tan, pisząc, że

kultura akademicka na kampusie to zewnętrzny przejaw wspólnych wartości, duchów i norm zachowań ludzi, którzy dążą do rozwijania swojej nauki i badań. Taka kultura objawia się w przepisach, wzorcach zachowań oraz materialnych zasobach. Obejmuje ona przede wszystkim podejście do nauki, ducha akademickiego, etykę akademicką i środowisko naukowe (Shen, Tan 2012, s. 61).

Z kolei nieco inne spojrzenie przedstawił Piotr Sztompka, ukazując ją jako szczególną tkankę społeczną wspólnych wartości i wspólnych reguł, które dla instytucji uniwersytetu są swoiste, a które tworzą kulturę akademicką. Centralna dla tej kultury wartość to apoteoza rozumu, racjonalności, dobrze uzasadnionej

prawdy, odpowiedzialności za słowo, wolności poszukiwań badawczych (Sztompka 2014, s. 14).

Łukasz Sułkowski (2016, s. 65) zauważa, że „kulturą akademicką w zasadzie nie da się zarządzać, jednak *implicite* wpływa ona na tożsamość, komunikację oraz więzi organizacyjne” Naturalnie, kulturę akademicką tworzą nie tylko studenci. Na jej funkcjonowanie mają wpływ wszyscy członkowie i członkinie akademii: wykładowcy, pracownicy administracyjni, czy też pracownicy gospodarczy oraz studenci. Mając na uwadze powyższe przykłady definiowania kultury akademickiej, można przyjąć, że objawia się ona we wszelakich wartościach oraz normach, tradycjach, języku studentów i wykładowców, ich obustronnych relacjach, zasadach, czy nawet w sposobie ubierania się. Przyjmując za Marią Czerepaniak-Walczak (2015, s. 127), „kultura akademicka, w tym kultura edukacji akademickiej, podlega tym samym prawom co cała kultura. Oznacza to między innymi, że podlega ona reprodukcji, czyli podtrzymywaniu wartości, norm i wzorów, ale też nierówności i wypaczeń”.

Kultura studencka. Opis kategorii

Zjawiskiem, które stanowi część kultury akademickiej i wywodzi się bezpośrednio z niej, jest kultura studencka. W literaturze przedmiotu opisywana jest etymologia pojęcia *kultura studencka* oraz funkcjonowanie tejże kultury w czasach PRL (Skoczek 2011; Rogowski, Rauszer 2018). Dodatkowo, o ile kultura akademicka była przedmiotem wielu badań naukowych, o tyle w przypadku badań nad kulturą studencką zauważalna jest obecnie pewna luka w tym obszarze. Zaczę od tego, czym właściwie jest kultura studencka. Na potrzeby niniejszego artykułu przyjmuję dwie kategorie definiowania tego pojęcia. Pierwszą kategorię stanowią definicje kultury studenckiej jako aktywności artystycznej studentów w czasach PRL. Aktywność ta dawniej łączona była z działalnością i uczestnictwem studentów w teatrach, kabaretach, zespołach muzycznych. Taką definicję zjawiska kultury studenckiej znajdziemy nawet w serwisie Wikipedia – należy jednak pamiętać, iż treści w tym serwisie publikowane są przez internautów i z należytą ostrożnością trzeba podchodzić do informacji tam zawartych: „kultura studencka to zbiór zjawisk związanych z aktywnością kulturalną młodzieży w trakcie studiów. To zwykle amatorska działalność w dziedzinie poezji, piosenki, kabaretu i estrady, ale niektórzy jej wykonawcy kontynuują ją potem zawodowo” Spojrzenie na kulturę studencką przez pryzmat działań artystycznych przedstawia także Jerzy Semków, pisząc że

aktywność studiujących niejako z natury swej skoncentrowana jest na poznawaniu wybranych dziedzin wiedzy, określonych kierunkiem studiów. Jednakże, okres studiów nie sprowadza się wyłącznie do kontaktu z wiedzą [...] Chodzi tu przede wszystkim o aktywne uczestnictwo we wszelkich odmianach amatorskiego ruchu artystycznego, który z reguły związany jest z czasem wolnym studenta (Semków 1990, s. 21).

Z kolei Tomasz Różański podaje za Patrycją Hanygą-Janczak, że jest to zbiór zjawisk dotyczący kulturalnej aktywności studentów (Różański 2017 cyt. za: Hanyga-Janczak 2013). Rozumienie kultury studenckiej w artystycznym kontekście może być powiązane z dwoma czynnikami. Po pierwsze, duże zainteresowanie studentów sztuką sceniczną prowadziło do tworzenia wielu, do dziś istniejących grup kabaretowych, muzycznych, teatralnych. Po drugie, taka postawa była utożsamiana z intelektualnym oporem wobec ideowej propagandy okresu PRL. „Kultura studencka stanowiła forpocztę zmian, była wyrazicielem buntu społecznego” (Ciechanowska 2009, s. 31).

Niewątpliwie, działalność artystyczna studentów zawsze będzie łączona z pojęciem kultury studenckiej. Jednak z „zamykaniem” kultury studenckiej wyłącznie w ramach sztuki nie zgadza się Tadeusz Skoczek, zauważając, że protestować wypada, gdy przeczytamy w Wikipedii, że jest to zbiór zjawisk związanych z aktywnością kulturalną młodzieży w trakcie studiów – bo nie jest to cała prawda złożonej definicji kultury studenckiej. Jeszcze większy opór budzi teza, że ten termin był wytworem PRL-owskiej nowomowy (Skoczek 2011, s. 158).

Słowa badacza odnieść można do drugiej kategorii definicji kultury studenckiej. Badacze zwracają w nich uwagę na normy, wartości, tradycje, jakie funkcjonują w kulturze studenckiej. Jak piszą Sławomir Rogowski i Michał Rauszer (2018), „termin kultura studencka odnosi się do całego szeregu formalnych i nieformalnych praktyk, wartości oraz postaw, które określa się jako charakterystyczne dla życia w trakcie studiów uniwersyteckich”. Podobnie kulturę studencką ujmuje Violetta Wróblewska (2015, s. 13), podając, że jest to „konfiguracja nabytych przekonań, zachowań i ich rezultatów, wynikających z czasowej przynależności do określonego środowiska, przekazującego kolejnym pokoleniom instytucjonalnie i pozainstytucjonalnie swoje tradycje kulturowe i wzory zachowań w postaci werbalnej i pozawerbalnej”. Kultura studencka znacząco wpływa na wiele aspektów życia studenckiego oraz determinuje, z jakimi ludźmi studenci się spotykają oraz na jakie wartości i postawy są wystawieni (Kuh 1990). Kultura studencka, a właściwie uczestnictwo w niej ma charakter wspólnotowy, co podkreślają badacze Agnieszka Kolasa-Nowak, Andrzej Stawicki, Izabela Pastuszko oraz Ilona Woźniak-Kostecka (2020, s. 8) pisząc, że „kultura studencka ma po-

stać grupowej tożsamości, opartej na powiązaniach i zbudowanej z relacji międzyludzkich i dlatego w jej badaniu ważny jest wspólnotowy, społeczny wymiar”.

Warto zauważyć, że powyższe definicje bazują na modelu kultury organizacyjnej Edgara Scheina (zob. Schein 1983; Schein 2010; Sułkowski 2020), który wyróżnił trzy jej poziomy: artefakty, normy i wartości oraz podstawowe założenia. *Artefakty*, jak podaje autor modelu to „skonstruowane środowisko organizacji, jej architektura, technologia, układ sal, sposób ubierania się, widoczne lub słyszalne wzorce zachowań; dokumenty publiczne, takie jak statuty, materiały” (Schein 1983, s. 2). Zatem dla kultury studenckiej (również akademickiej) artefaktami stają się organizacja i jakość zajęć dydaktycznych; organizacja planu, architektura sal, relacje z prowadzącymi i innymi studentami; organizacja i jakość zajęć/aktywności dodatkowych (oferty kół naukowych, dodatkowych konferencji i zajęć naukowych, formalnych imprez studenckich, jakość relacji międzyludzkich w tych aktywnościach); jakość i organizacja architektury uniwersyteckiej (wygoda i jakość sal dydaktycznych ich dostosowanie do zajęć i potrzeb różnych grup studenckich; jakość miejsc do wypoczynku i gastronomii, jakość miejsc sprzyjających zakwaterowaniu, integracji, pracy naukowej. Z kolei *normy i wartości* to „ideały, cele, wartości, aspiracje, ideologie” (Schein 2010, s. 24). Stanowią wszelkiego rodzaju pisane i niepisane zasady postępowania, wartości intelektualne, odpowiedzialność społeczna, dążenie do prawdy, transparentność, autonomia edukacyjna placówki. *Podstawowe założenia* to „ukryte założenia, które faktycznie kierują zachowaniem jednostki, mówiące członkom grupy, jak postrzegać, myśleć i czuć” (tamże 2010, s. 28). W tym wymiarze znajdują się doświadczenia dotyczące miejsca studentów w hierarchii akademickiej; możliwości ich rozwoju naukowego i osobistego, relacje międzyludzkie, ocena bycia studentem.

Zauważyć można, że kultura studencka jest zjawiskiem znacznie szerszym, niż zakładano w definicjach odwołujących się do działalności artystycznej. Istotne jest także rozumienie zjawiska kultury studenckiej przez samych studentów, czyli czym dla nich jest kultura studencka. Między innymi o to zapytali studentów twórcy raportu *Kultura studencka. Diagnoza kierunków kultury studenckiej w Polsce* (Kolasa-Nowak i in. 2020). Z badań wynika, że pojęcie kultury studenckiej jest rozumiane przez studentów w dwóch aspektach: tradycji i etosu akademickiego oraz rozrywki, imprez formalnych i nieformalnych. Jak podają badacze, „w kulturę studencką wpisane jest zatem pewnego rodzaju szaleństwo, spontaniczność i specyficzna, studencka, swobodna atmosfera” (tamże 2020, s. 9). Co ciekawe, za formy i przejawy kultury studenckiej badani uważają zarówno koncerty, festiwale,

imprezy w klubach, jak i teatr, wernisaże, literaturę, warsztaty artystyczne (tamże 2020, s. 9-10). Formy spędzania wspólnego czasu są istotne dla studentów ze wspólnotowego punktu widzenia, co podkreślają także autorzy:

kolejnym wyrazem kultury studenckiej są różnorodne nieformalne sposoby wspólnego spędzania czasu, jak „domówki”, imprezy towarzyskie, gry planszowe bądź komputerowe, czy po prostu wspólne wyjście do miasta. Pokazuje to, jak ważnym aspektem kultury studenckiej jest tworzenie relacji dających poczucie wspólnej tożsamości i budowanie więzi grupowych (Kolasa-Nowak i in. 2020, s.10).

Rekomendacje z badań wskazują między innymi na:

1. Poszerzenie oferty kulturalnej i zwiększenie nacisku na międzywydziałową i międzyuczelnianą (zwłaszcza w przypadku występowania większej liczby uczelni w jednym mieście) integrację studentów, szczególnie pierwszych lat studiów;
2. Wzmacnianie chęci uczestnictwa w kulturze studenckiej, szczególnie wśród osób będących poza aktywnością kulturalną;
3. Podkreślenie kulturotwórczej roli uczelni wyższej;
4. Zwiększenie udziału akademickich instytucji kultury w procesie kształcenia (współpraca ośrodków kultury z uczelniami w celu zapewnienia m.in. miejsca do praktyk studenckich lub staży);
5. Całkowity brak lub zbyt niski poziom finansowania akademickich instytucji kulturalnych ze względu na ich nienaukowy charakter;
6. Wzmacnianie współpracy i budowanie integracji pomiędzy instytucjami kultury na terenie całego kraju (Kolasa-Nowak i in 2020, s. 13-15).

Przedstawione wnioski korespondują z poglądem, że istnienie i funkcjonowanie kultury studenckiej w dzisiejszych czasach uznaje się niekiedy za zjawisko powoli wygasające w życiu studenckim. Jak podaje Tomasz Różański (2017, s. 239) „zanikają niektóre tradycje związane z kulturą studencką, na przykład zwyczaj organizowania rozmaitych konkursów, przeglądów, festiwali. Wielu uczonych twierdzi, że kulturę studencką należy rozpatrywać jedynie w kategoriach historycznych [...]”. Wpłynęła na to niewątpliwie pandemia COVID-19, w czasie której studenci realizowali zajęcia za pomocą nauki zdalnej (zob. Trzop, Zielińska 2022). Dodatkowo, następne pokolenie (tzw. popandemiczne) rozpoczynające naukę na uczelniach wyższych może w znacznie mniejszym stopniu odczuwać potrzebę bycia we wspólnocie i być nastawionym na rozwój indywidualny (zob. Hrehorowicz, Gietka 2023).

Przedstawione badania mogą, a nawet powinny stanowić pole do prowadzenia dalszych rozważań nad kulturą studencką zarówno w jej wąskim

rozumieniu jako sferze życia artystycznego, jak i w szerokim znaczeniu jako element, integralna część kultury akademickiej.

Zakończenie

Podjęta przeze mnie próba definicyjnego uporządkowania pojęcia kultura studencka jest warta dalszych eksploracji. Zgadzam się z autorami wyżej przytoczonego raportu (Kolasa-Nowak i in. 2020), że „główną rekomendacją płynącą z przeprowadzenia badań wydaje się być potrzeba wprowadzenia na nowo do debaty publicznej, zarówno dotyczącej kształcenia na poziomie wyższym, jak i ogólnego wspierania i rozwoju kultury w Polsce, pojęcia kultury studenckiej” (tamże, s. 15). Trudno się z tym stwierdzeniem nie zgodzić, mając na uwadze coraz częstsze głosy o tym, że kultura studencka zanika. Odnosi się to do wąskiego jej pojmowania. Zatem kultura studencka to zjawisko wymagające dalszych badań. Nie tylko dotyczących uczestnictwa studentów w kulturze, ale także w aspekcie funkcjonowania w kulturze. Warto także w dalszym ciągu poszerzać zakres definicyjny pojęcia *kultura studencka*.

Literatura | References

- CIECHANOWSKA D. (2009), Kultura studiowania, [w:] Proces kształcenia akademickiego studenta, red. D. Ciechanowska, Wydawnictwo Print Group Daniel Krzanowski, s. 25-38, <https://open.icm.edu.pl/items/2dcb3929-d9b4-4747-a293-650c322976b4> [data dostępu: 05.11.2024].
- CZEREPIANIAK-WALCZAK M. (2015), Nauczyciel akademicki w i wobec akademickiej kultury edukacyjnej: ile praxis, ile techné?, [w:] Na rozdrożu biurokratycznej arbitralności, red. E. J. Kryńska, M. Głoskowska-Sołdatow, A. Kienig, Oficyna Wydawnicza ASPRA -JR, Warszawa, s. 125-136.
- HAJDUK E. (1984), Aktywność kulturalna studentów, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Zielona Góra.
- HANYGA-JANCZAK P. (2011), Praca zarobkowa i wolontariat w czasie wolnym studentów. Próba eksplikacji wybranych zagadnień, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce.
- HREHOROWICZ A, GIETKA M. (2023), Kultura akademicka pokolenia „Z”, czyli o praktykowaniu przez studentów pedagogiki zachowań wpisujących się w kulturę akademicką, [w:] Transformacje Pismo Interdyscyplinarne, 1(116), s. 203-222, http://www.etransformations.com/archiwum_transformacje/2023/03/20230331150703239.pdf [data dostępu: 02.11.2024].

- KOLASA-NOWAK A., STAWICKI A., PASTUSZKO I., WOŹNIAK-KOSTECKA I. (2020), *Kultura studencka. Diagnoza kierunków rozwoju kultury studenckiej w Polsce*, Akademickie Centrum Kultury UMCS „Chatka Żaka”, Wydawnictwo UMCS, Lublin, <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2020/1126/103244-fks-diagnoza-kierunkow-rozwoju-kultury-studenckiej-raport.pdf> [data dostępu: 07.11.2024].
- KUH G. D. (1990), *Assessing student culture*, „New Directions for Institutional Research”, 68, s. 47-60, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/ir.37019906806> [data dostępu: 07.11.2024].
- PARAFINIUK-SOIŃSKA J. (1986), *Studenci a kultura*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa-Poznań.
- ROGOWSKI S., RAUSZER M. (2018), *Kultura studencka okresu PRL. Media i działalność artystyczna*, ASPRA, Warszawa.
- RÓŻAŃSKI T. (2017), *Rozważania na temat kultury czasu wolnego młodzieży studenckiej*, [w:] *Codziennosc jako wyzwanie edukacyjne*, red. M. Humeniuk, I. Paszenda, t. 1, Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, s. 234-244, <https://books.google.pl/books?id=njauDwAAQBAJ\&printsec=frontcover\&hl=pl\#v=onepage\&q\&f=false> [data dostępu: 04.11.2024].
- SCHEIN E. H. (1983), *Organizational Culture: a Dynamic Model*, School of Management Massachusetts Institute of Technology, Cambridge.
- SCHEIN E. H. (2010), *Organizational Culture And Leadership*, Jossey-Bass A Wiley Imprint, San Francisco.
- SEMKÓW J. (1990), *Kultura studencka w życiu uczelni. Rola uniwersyteckich zespołów chóranych, instrumentalnych i tanecznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- SHEN XI, TIAN X. (2012), *Academic Culture and Campus Culture of Universities*, „Higher Education Studies”, 2(2), DOI: 10.5539/hes.v2n2p61.
- SKOCZEK T. (2011), *Kultura studencka 1975-1989: próba opisu zjawiska. „Niepodległość i Pamięć”*, 18/3-4 (35-36), s. 155-176, <https://open.icm.edu.pl/items/009ced5d-45ca-451a-b763-2ee39d0bc88d> [data dostępu: 05.11.2024].
- SUŁKOWSKI Ł. (2016), *Kultura akademicka. Koniec utopii?*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- SUŁKOWSKI Ł. (2020), *Kultura organizacyjna od podstaw*, Społeczna Akademia Nauk, Łódź.

- SZTOMPKA P. (2014), Po kongresie kultury akademickiej, [w:] Nauka, 2, s. 19-25, <https://nauka-pan.pl/index.php/nauka/article/view/52/49> [data dostępu: 04.11.2024].
- TRZOP B., ZIELIŃSKA M. (2022), Dekompozycja roli studenta jako efekt nauczania zdalnego. Narracje studentów pierwszych lat o doświadczeniach związanych z wchodzeniem w dorosłość w czasach pandemii, „Youth in Central and Eastern Europe”, 9(13), s. 37-47, <https://doi.org/10.24917/ycee.9158> [data dostępu 06.11.2024].
- URBANIEK J. (2002), Uczestnictwo młodzieży akademickiej w kulturze, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków, <https://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/1569/PM349--Uczestnictwo-mlodziezy-akademickiej-w-kulturze.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [data dostępu 27.11.2024].
- WRÓBLEWSKA V. (2015), Czy warto badać kulturę studencką na UMK?, [w:] Kultura studencka. Z badań folklorystycznych na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, red. V. Wróblewska, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 9-22.
- ZNANIECKI F. (1994), The social role of the University student, Wydawnictwo „Nakom”, Poznań.